NOVÉ DÝŠINSKÉ HISTORICKÉ STŘÍPKY

upravená a rozšířená verze, zpracovala Ing. Pavla Velleková

Číslo 2 – „DOBA MOHYLOVÁ“

ooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

Přítomnost mohyl v lese nad Novou Hutí je místním lidem všeobecně známý fakt, ale kdo z Vás ví nějaké podrobnosti?

Základní informace je možné si přečíst na informační tabuli v lese Háji nad Novou Hutí. Nejen oblast lesa nad řekou Klabavou, ale i mnoho dalších míst v okolí Dýšiny a Kyšic bylo kdysi mohylovými pohřebišti. Ta byla prozkoumávána v mnoha etapách od konce 19. století, s různým stupněm odbornosti a je těžké se zorientovat v tom, co, kde a kdy bylo nalezeno. Mnohé se také během toho divokého 20. století ztratilo, či zašantročilo a leží kdesi v šuplících muzejních skladů.



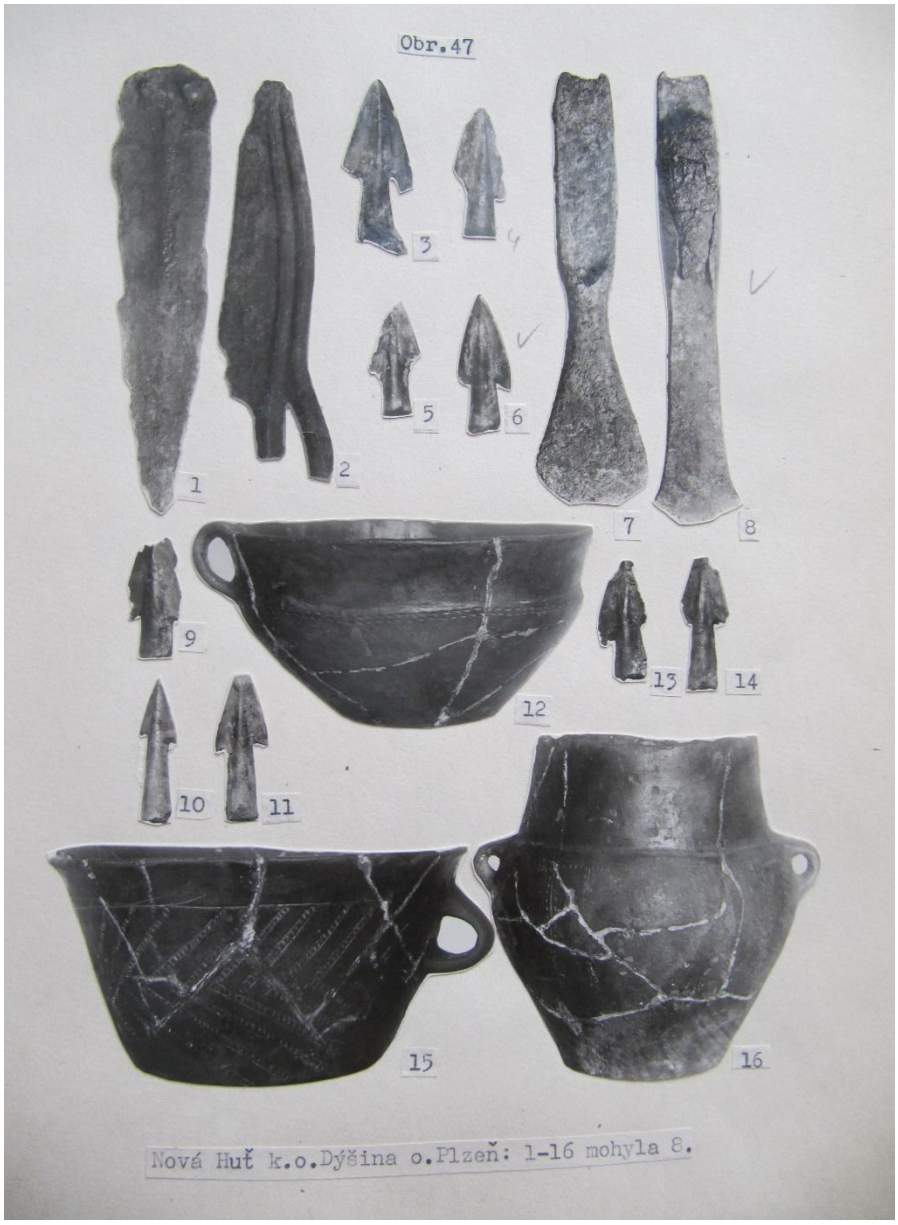


Místa, kde byly, nebo ještě jsou patrné mohyly (mapy.cz)

Naleziště na katastru Dýšiny a v okolí

Následující popis je pokusem o srozumitelné shrnutí tohoto tématu z různých dostupných pramenů.

1. **Mohyly nad Novou Hutí, v lese Háj**
   Pohřebiště ze střední doby bronzové, halštatské až laténské (období cca 1700–100 př. n. l.). Stále ještě patrné pahorky mohyl, které byly prozkoumané a obsahovaly mimo jiné velice vzácný nález – zlatý terč; podobné se našly jen na několik a málo lokalitách v Čechách (Starý Plzenec, Šťáhlavy).



2. **Mohyly horomyslické –** částečně zničené průmyslovou činností, spolu s ejpovickými mohylami – to bylo místo největší koncentrace mohyl, včetně zbytku nějaké kamenné stavby (kruhový objekt průměr 30 m, po obvodě s kamennou zdí tlustou půl metru, uvnitř s udusanou zeminou bez pohřební výbavy, jen s bronzovou sekyrkou).

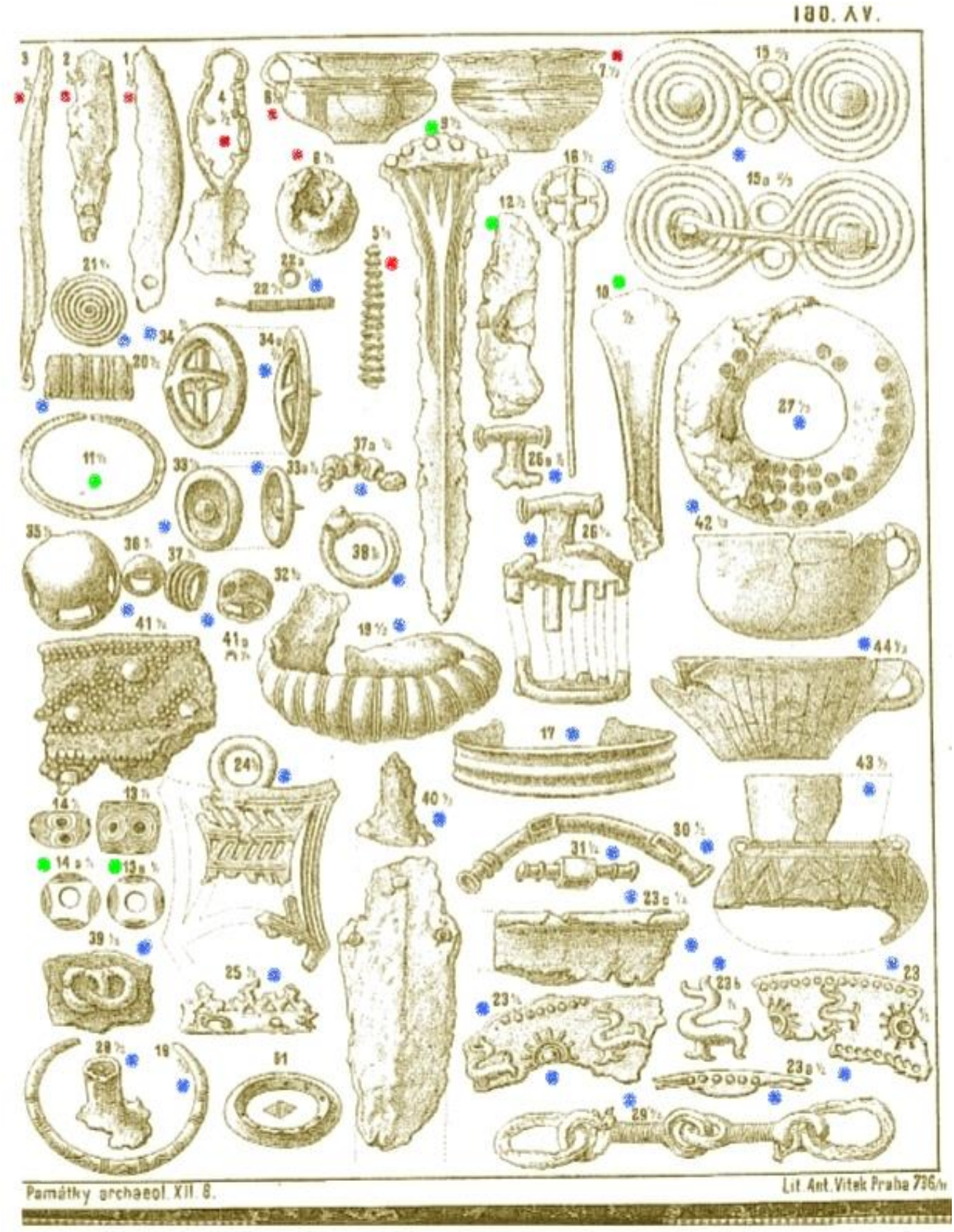
3. **Mohyly dýšinské –** důsledkem průmyslové a zemědělské činnosti je pohřebiště již zničené, na konci 19. století tam bylo ještě osm mohyl menších i velkých (průměr 40 m).

4. **Mohyly ejpovické a vrch Hradiště –** od průmyslové činnosti dnes již zničené pohřebiště ze střední doby bronzové až doby železné – laténské. Mělo prý přes 500 mohyl.

Nálezy v mohylách nad Novou Hutí (ZČM)

5. **Mohyly Kyšické –** nacházely se asi na čtyřech místech kolem Kyšic, v současnosti jsou již zaniklé. Na konci 19. století tam bylo nalezeno množství nálezů z doby bronzové i železné, např. rozlámaný železný dvojsečný meč dlouhý 67 cm.

6. **Mohyly na Černé mýti –** dosud zachovalé pohřebiště (je v lese) s asi 50 mohylami (vybranými a prozkoumanými) s nálezy z doby bronzové až laténské.



Nálezy horomyslické (zelené), dýšinské (modré), ejpovické (červené) – (Křikavovy nákresy)



Červenou tečkou jsou označeny některé nálezy z Kyšic

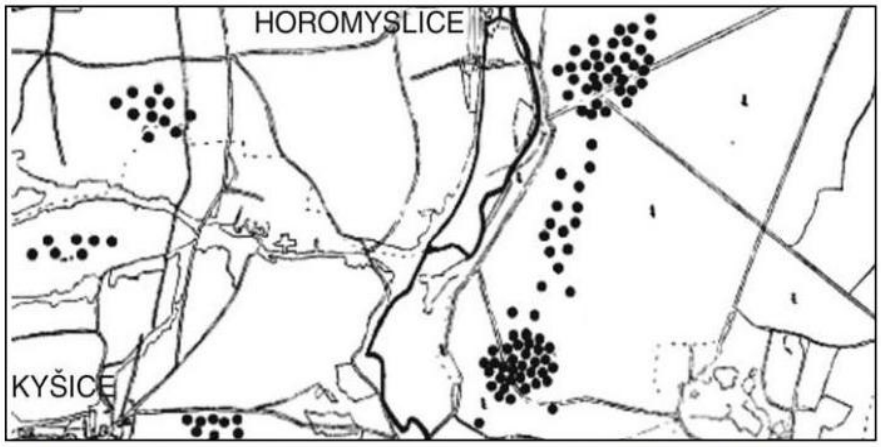
7. **Jednotlivé nálezy –** na různých místech obce byly nalezeny jednotlivé nálezy hrobů, či úlomků nádob. Většinou se jedná o oblast „horních“ bytovek směrem na Chrást a vilek pod nimi, tak se dá předpokládat, že nad Armaturkou bylo další pohřebiště, které bylo vesměs zničeno už před stavbou domů a nebyly tam tehdy patrné už žádné mohyly (srovnáno zemědělskou činností). Někteří badatelé (Čtrnáct) se domnívají, že starý místní název „Na kopcích (V kopcích)“ může znamenat, že tam mohyly kdysi patrné byly, protože stejně tak bylo nazváno mohylové pole i v Černicích a Vrhavči (nebo to také u nás odkazuje jen na přirozenou terénní vlnu, která se zvedá směrem na Chrást).

   Lokalita „Na Kopcích“:
   - 1923 na poli Gustava Maura (pole u Chlumu nad Armaturkou) nalezena nádoba z doby halštatské
   - 1929 na staveniště p. Hrdličky malíře pokojů byly zbytky knovízské nádoby
   - 1933 staveniště vily továrníka p. Čechury (čp. 156) se nalézal milavečský hrob – nádoby
   - 1939 staveniště p. Jílka nalezeno 5 hlubinných hrobů
   - 1947 pozemek Fr. Košaře (proti bytovce v ulici Ke Chlumu) hlubinný hrob z halštatské doby, nádoby, bronzová břitva.
   - 1954 nalezeny tři žárové hroby na staveništi bytovky (horní s nástavbou), knovízský typ

   Lokalita za kostelem:
   - pole „nad hřbitovem u cihelny“ (cca dnešní horní část hřbitova), dle výpovědi Petra Maura cihláře a Jana Junga hrobaře – hlubinné hroby milavečského či knovízkého typu

Archeologové působící v Dýšině a Nové Huti

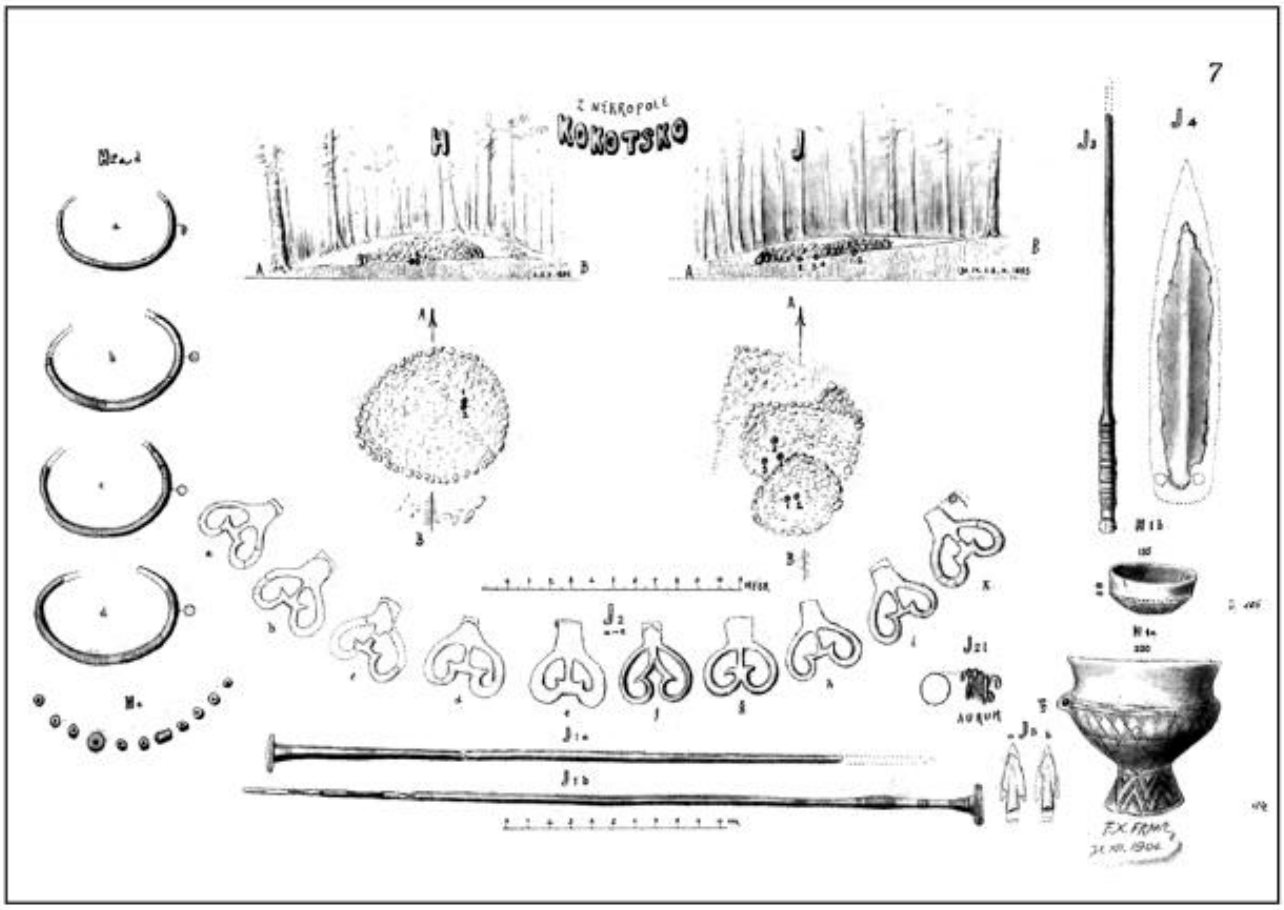
Prvním badatelem v oblasti kolem řeky Klabavy byl důlní úředník, správce dolů v Ejpovicích **František Křikava** (1833 Zaječov u Hořovic – 1892 Ejpovice). V r. 1890 bydlel v Nové Huti čp. 32. K archeologii se dostal patrně prostřednictvím náhodných nálezů kolem ejpovických rudných dolů. Jako první popsal místní mohylová pohřebiště, zveřejnil o tom zprávu v časopise „Památky archeologické a místopisné“ a nakreslil rukopisnou mapu. Našel kolem 500 mohyl v okolí naší obce a mnoho z nich i prokopal a prozkoumal. Na lokalitu prvně upozornil roku 1879 a na místo tehdy přišla jakási plzeňská archeologická komise pod vedením předsedy musejního kuratoria Eduarda Dubského a účasti F. X. France, pánů z Klabavy a Rokycan.



Plán mohylových pohřebišť v okolí Horomyslic. Kreslil František Křikava kolem roku 1880, doplnil F. X. Franc (Rybová-Šaldová, 1958, s. 349).

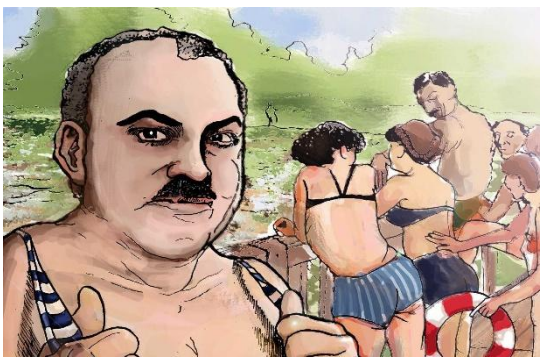
Dalším badatelem tady byl **František Xaver Franc** (1838 Hostivice–1910). Po dokončení základního vzdělání byl poslán do učení k zahradníkovi a zahradnickému řemeslu se po studiu intenzivně věnoval. Zkušenosti získal v pražské botanické zahradě, ve vídeňském Schönbrunnu nebo na zámku Hluboká. V roce 1871 byl na doporučení poslán na zámek Kozel u Šťáhlav, kde působil jako „umělecký zahradník“ do roku 1893. Na zámku Kozel nechal zasadit na 6000 stromů, vytvořil vodní kaskády a ve sklenících pěstoval cizokrajné rostliny. Vedle toho se zabýval včelařstvím a působil jako hudebník (hrál na mnoho nástrojů). Byl také zdatný kreslíř, řezbář, zeměměřič a fotograf.

Tam se také začal ve volných chvílích zabývat archeologií, studovat literaturu a za zkušenostmi podnikal cesty po Evropě. V roce 1893 byl Franc jmenován tajemníkem Městského historického muzea v Plzni. Vytvořil vlastní unikátní metodiku dokumentace, konzervace archeologických nálezů, a stal se průkopníkem historické archeologie.



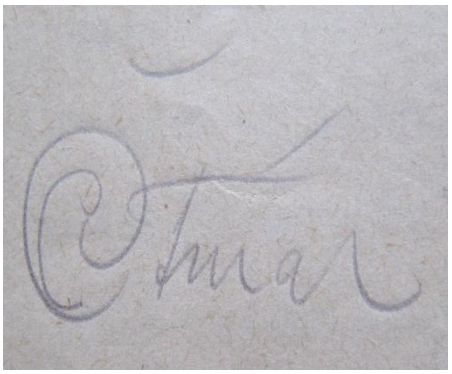
Ukázka z kreslených naučných tabulí F. X. France

Dalším archeologem na území Dýšiny a Nové Huti byl **Dr. Fridolín Macháček** (1884 Praha – 1954 Plzeň). Byl to významný plzeňský muzeolog, archivář a historik. Na rozdíl od France měl nejvyšší vzdělání v oboru historie a zeměpisu (Karlova universita). Byl to činorodý člověk, který se zabýval nejen muzejnictvím, výzkumy, ale i přednáškovou a publikační činností. V Plzni nejdříve učil na vyšší hospodářské škole (1909–1941) a zároveň vykonával funkci archiváře města. Od roku 1907 byl tajemníkem a následně ředitelem Městského historického muzea. Terénní činnost na mohylách v Háji u Nové Hutě prováděl v letech 1907–1911. Za druhé světové války se zapojil do odboje a byl zatčen za podporování národní hrdosti články a přednáškami. Poslali ho do tábora Terezína a Flossenbürgu, kde přes otřesné podmínky nezapřel svou profesi a později podrobně popsal jak tábory, tak historii kraje. Přestože válku přežil, na další činnost už neměl sil a po pár letech zemřel.



Trochu legrační kresba Fridolína Macháčka za první republiky na Městské plovárně v Plzni, kam chodili všichni městští úředníci (foto a vzpomínky p. M. Maderová)

Pro naši obec nejvýznamnější osobností byl **Václav Čtrnáct** (1884 Dýšina č.p. 64–1975 Plzeň). Byl vyučený obuvník, do muzea se dostal v roce 1914 jako zřízenec knihovny. Později tam byl pověřen inventarizací Francových děl, na jehož práci navázal. Prováděl archeologické výzkumy mohylových pohřebišť v Dýšině, Nové Huti, ale také na Nové Hospodě, Vrhavči atd. Po válce se snažil o rekonstrukci poničených sbírek muzea a o popularizaci archeologie ve školách a mezi veřejností. Byl autorem mnoha expozic Západočeského muzea.



Podpis Václava Čtrnácta pod jednou z mnoha zpráv (ZČM)

Půjdeme-li více do současnosti, tak pod mnoha zprávami o nálezech v naší obci je podepsaná významná archeoložka **Věra Šaldová–Štefanová** (nar. 1922). Působila po celých západních Čechách na zmapování halštatské kultury.

Jak vypadala doba a společnost, která mohyly stavěla?

Jednotlivé lokality byly osidlovány opakovaně v různých dobách a podle toho se vrství i archeologické nálezy. Mohylová pohřebiště jsou převážně ze střední doby bronzové, ale na stejných místech a kolikrát ve stejných mohylách se nalézají i hroby o mnoho set let mladší, z doby železné (Halštatské) a mladší. Nálezy z okolí Dýšiny jsou velmi rozsáhlé, v různých pramenech různě interpretované podle osoby badatele a jeho doby, takže je v tom zmatek.

Střední doba bronzová (1700–1300 př. n. l.)

Lidé se tehdy naučili vyrábět z bronzu zajímavé nástroje, užitné předměty a ozdoby. Začal se rozvíjet obchod a kulturní kontakty nejen mezi jednotlivými osadami, ale i na velké vzdálenosti. Pohřbívalo se pod mohylové náspy, které jsou dodnes patrné v lesích, na polích ale bývají rozorané. Domy a sídliště z té doby se téměř nenacházejí, nebyly asi z kamene a trvanlivého materiálu. Tato kultura byla rozvinuta v prostoru „nad Alpami“ – od Slovenska po Francii a od Alp po Balt.



Pro srovnání – kdyby tehdejší lidé chtěli jet do tepla na dovolenou, mohli už vidět v Egyptě pyramidy v plné kráse. A také paláce na Krétě a Mikény v Řecku. Několik místních vyvolených je možná opravdu vidělo, případně **slyšeli** neuvěřitelné vyprávění od tehdejších několika málo „cestovatelů a kupců“, kteří občas do osad zavítali.

Tepáním zdobený kotouč ze zlaté folie z mohylového pohřebiště v Nové Huti; podobně zdobené terče byly nalezeny i jinde v Čechách a také v Maďarsku (sbírky ZČM)

V této době existovala rušná obchodní „Jantarová“ stezka, která spojovala sever Evropy s civilizačním centrem kolem Středozemního moře. Magický baltský jantar obchodníci prodávali po celé trase stezky, kde později vznikla velká města (Benátky, Vídeň, Brno, Vratislav, Gdaňsk…). Z této stezky odbočovaly menší cesty ve směru východ–západ. Říká se, že cesty šly jižněji Podunajím a Čechy míjely. Ale přesto se i tady nachází staré jantarové ozdoby až deset tisíc let staré (Moravský

kras). **U Kyšic** byl například v mohyle nalezen **jantarový kroužek** čtyřhranného povrchu průměr 5 cm s deseti vývrty na smaltové zdobení (Křikava).



Jantarová stezka několik tisíc let využívala pohodlného moravského nížinného terénu a obcházela pohoří. Navazovala na asijskou hedvábnou stezku. (wikipedie)

Mladší a pozdní doba bronzová (1300–800 př. n. l.)

Mladší dobu bronzovou reprezentuje v jihozápadních Čechách **Milavečská kultura** pojmenovaná podle mohylového pohřebiště u Milavčí na Domažlicku. Pohřbívalo se pod mohylami i na plochých pohřebištích, kde byl žárový pohřeb uložen do keramické popelnice. Lidé žili i v hornatějších krajích, kde chovali dobytek. V **pozdní** době bronzové lidé upouštěli od pohřbívání pod mohylami. Velká lokalita je v Nynicích na severním Plzeňsku.

Starší doba železná – doba halštatská (800–450 př. n. l.)

V době halštatské začali lidé zpracovávat železo, ruda se dobývala i u nás. Společnost se vrátila k pohřbívání pod mohylami. Sídliště si zakládala na mírných návrších nebo svazích, na terasách nebo na okrajích říčních niv. Postupně docházelo ke společenským změnám, kdy menší místní vládci ovládali ze svých opevněných hradišť okolní zemědělské osady. Vylišili se bohatí a chudí. Hradiště opevněná hradbami a příkopy byla hospodářskými, obchodními i mocenskými středisky. Vedle obvyklých malých jámových či popelnicových hrobů se objevují také mohutné mohyly s pohřební komorou, kde mrtvý je pohřben i s vozem a luxusním zbožím. Také v okolí Dýšiny tomu bylo tak. V jedné opravdu hodně velké dýšinské mohyle (na poli u Mrazíren) se našly koňské zuby, což možná znamená, že byl velmož pohřben i se svým koněm. Centrem našeho území té doby mohl být vrch **Hradiště nad řekou Klabavou**. Podstatně větší opevněné hradiště bylo na **Holém vrchu v Bukovci** (vyhlídka pod tratí na Bukovec) a plzeňské Hradiště – vrch v zákrutu nad Úhlavou.



Kožený potah jha z volského zápřahu s bronzovými cvoky nalezený v Nové Huti (stránky ZČM)

Mladší doba železná – doba laténská (cca 450–30 př. n. l.)

Historicky je doba spojena s prvním známým etnikem na našem území – **s Kelty**. Čechy v té době obýval **kmen Bójů**, který dal naší zemi název **Boiohaemum – Bohemia.** Základním prvkem keltské společnosti byl kmen. Mezi elitu patřili jezdci (vojenská družina) a druidi (kněží), zbytek tvořil prostý svobodný lid. Poprvé se našem území objevují a razí mince – keltské „duhovky“, které byly raženy ze zlata a stříbra.

Kdo to byli Keltové a kde se vzali?

Keltové vznikli patrně splynutím mnoha nesourodých skupin obyvatel střední Evropy v jednu kulturu se společným jazykem, zvyky a náboženstvím. Navazovali na halštatskou kulturu se silnými vlivy středomoří. Jejich pravlastí bylo území horního Dunaje (Rakousko, Bavorsko) a Čechy. Později

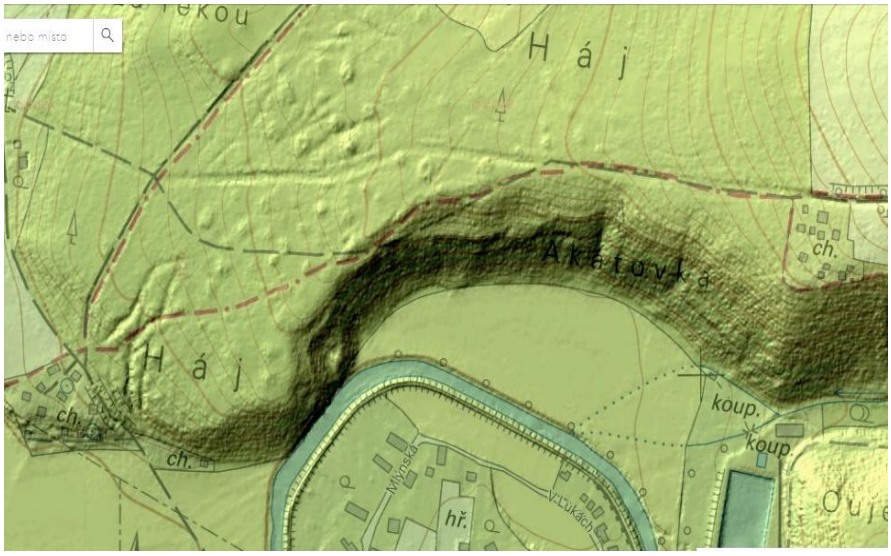
se dostali i do severní Itálie, Španělska, Irska, Maďarska, na Balkán a do Turecka. Neměli jednotný stát, ani vládce. Jejich kultura se rozvíjela ve stejnou dobu společně s Římskou říši, se kterou obchodovali i bojovali. Mezi Dýšinou a Kyšicemi **v lokalitě starého mlýna Nouzov bylo v roce 1917 nalezeno 20 stříbrných mincí** které náležejí mezi **konsulární mince římské republiky** a označeny jsou jménem rodu Renia, tedy pocházejí z 2. pol. 2. století před n. l., z doby Laténské, dokladující spojení místních Keltů s Římem. Další římské mince se našly v Kokotském lese (obr. Wikipwdie).



Keltové vesměs neusilovali o územní expanzi, nicméně jejich válečníci byli známí odvahou a tím, že z boje nikdy neustupovali. Proto byli také najímáni jako žoldnéři proti Římu. Když bylo třeba, zorganizovali se k velkým společným válečným tažením. Jednoho z nich, kdy vyplenili Řím, se prý zúčastnilo mnoho Bójů z území Bohemie. Na přelomu letopočtu začaly v Evropě nepřehledné přesuny. Přišly germánské kmeny, které s Kelty na jedné straně bojovaly a na druhé zase spolupracovaly proti společnému nepříteli (Římu), a předpokládá se, že se částečně smísily jak kulturně, tak jazykově. Ke konci římští kronikáři ani nedokázali přesně určit, s kým byla která válka vlastně vedena. Keltové se postupně přesunuli na západ do Británie, Irska a do Bretaně. Na našem území zůstal jakýsi národnostní mišmaš, který doplnili další Keltové, vracející se z různých částí Evropy do své domoviny, Čech a Bavorska (Boihemia, Boivaria). Historie pak přinesla do střední Evropy další skupiny obyvatel, které daly později Čechám příměs více slovanskou a Bavorsku germánskou. Je tedy velmi pravděpodobné, že jsme všichni přes Kelty a dávné Germány pokrevně příbuzní s většinou Evropy.



Spona nalezená v Nové Huti (stránky ZČM)



Mohyly nad Novou Hutí v lese Háj, patrné jsou i úvozy starých cest (age.cuzk. cz)

Keltové tady v nás vlastně nepřetržitě žijí dodnes. Prastaré pomístní názvy by neměly šanci v ústním podání přežít, kdyby naráz zmizelo všechno původní obyvatelstvo a bylo by nahrazeno zcela novým etnikem bez původních „pamětníků“ (noví dobyvatelé by neměli zájem užívat cizojazyčné pomístní názvy po vyhnaných a zabitých „podřadných“ soupeřích). Například k naprostému zapomnění německých názvů na Šumavě stačilo po válce vysídlení původního obyvatelstva, dvacet let prázdnoty

vojenského pásma a následné osídlení nepůvodním českým etnikem s jiným jazykem. Kdo třeba ví, že Úhlava pod Hojsovou Stráží se vlastně po staletí jmenovala Angel? To teprve po revoluci začali nadšenci studovat archivy a nacházet s úžasem to, co bylo před pár desetiletími běžné. V dávné době s nízkou hustotou obyvatel a ústním podáním informací by po kompletním odchodu Keltů z místních názvů a zvyků za pár let nezbylo vůbec nic. Dodnes se udržely pod jinými názvy a se zkresleným významem pohanské zvyky (Dušičky, Hromnice, čarodějnice ...) a které se s malými obměnami v slaví ve všech státech s keltskou tradicí.

Historickým faktem je, že Keltové byli prvním místním doložitelným etnikem, které kulturně a společensky drželo krok s nedalekou Římskou říší a díky kontaktům s ní navazovalo na tradice slavných starověkých kultur. Germánské kmeny, které ve stejné době žily v severní a v severovýchodní Evropě, stejně tak i slovanské kultury kdesi nad Černým mořem tyto kontakty postrádaly, žily skoro způsobem svých pravěkých předků, ne způsobem vyspělých starověkých civilizací. Jejich příchod vrátil Bohemii i území Bavorska o několik století zpátky.



Odkopaná mohyla v Kokotském lese (foto J. Nesvadba)

Závěrem

Dýšina a okolí je místem se zajímavou archeologickou tradicí. Naleziště jsou již prozkoumána ať už odborně, či neodborně „vykradena“, či zničena lidskou činností. Přesto ale kdokoliv z nás může na své zahrádce, na poli, či ve vývratu stromu nalézt staré střepy, nebo jiné doklady po pradávném životě. Je lepší nález nechat zdokumentovat a podělit se s ostatními, než si jej dát někam do krabice, protože tím věc zcela ztratí svou hodnotu. Později to skončí někde ve škarpě....

Zdroje: Bakalářská práce Michaely Kalců, r. 2013 (ZČU filozofická fak.), archiv prehistorie ZČM, www.pohanstvi.net, informace místních pamětníků. Poděkování za podporu a pomoc Jaroslavě Nesvadbové.

Toto není vědecká práce, ale text sestavený ze zájmu o místní historii.

Připravila: Pavla Velleková 2015 s úpravami 2024, vellekova.p@seznam.cz